

Oikeusministeriölle

Pyydettynä lausuntona summaaristen riita-asioiden keskittämistä koskevasta oikeusministeriön mietinnöstä 12/2017 Turun hovioikeus lausuu seuraavaa.

Otsikkomietinnössä esitetään kolmea muutosta:

- summaaristen asioiden siirtoa tiettyihin kärjäoikeuksiin,
- kärjäoikeudelle oikeutta jättää tutkimatta, eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta, muussa kuin sähköisessä muodossa vireilletulleita summaarisia asioita ja
- tiedoksiantomenettelyn muutosta, joka koskee kaikkia tuomioistuimessa käsiteltäviä asioita.

Ensimmäisen muutosesityksen väitettyihin hyötyihin hovioikeus suhtautuu yleisellä tasolla epäillen ja omaan hovioikeuspiiriinsä ehdotettuun muutokseen, joka poikkeaa muita hovioikeuspiirejä koskevasta muutoksesta, hovioikeus suhtautuu kielteisesti. Toista ja kolmatta muutosehdotusta hovioikeus puoltaa, jälkimmäistä tosin varauksin.

Näillä muutoksilla ei ole keskinäistä pakottavaa yhteyttä, joten niitä tarkastellaan jäljempänä kutakin erikseen.

Tiedoksiantomenettelyn muutos

Hovioikeus suhtautuu lähtökohtaisesti myönteisesti sen vaihtoehdon mahdollistamiseen, että tiedoksianto voitaisiin hoitaa myös asiointitilijärjestelmän tai viestinvälityspalvelun kautta eikä näe asiansa oikeusturvaongelmia kunhan, kuten mietinnössä on esitetty, tiedoksiannon todetaan tapahtuneen vasta sähköisestä asiointista viranomaistoiminnassa annetun lain 18 §:n (534/2016) mukaisesti eli asianosainen on ns. vahvalla sähköisellä tunnistautumisella kirjautunut tietokantaan ja myös tosiasiallisesti avannut tiedoksiannettavan asiakirjan. Hovioikeus ei myöskään näe estettä puhelintiedoksiannon laajentamiselle.

Sähköisen tiedoksiannon osalta on kuitenkin kiinnitettävä erityistä huomiota kolmeen seikkaan:

Ehdotettu muutos ei koske vain summaarisia asioita, vaan kaikkia tuomioistuimessa käsiteltäviä asiaryhmiä (niin riita-, hakemus- kuin rikosasioita) ja saattaa lyhyelläkin aikavälillä johtaa siihen, että kansalaisilla tosiasiaa edellytetään viranomaisyhteydenottojen mahdollistamiseksi olevan säh-

köinen prosessiosoitte. Hovioikeus olisi pitänyt asianmukaisempaan, että näin kattava ja tulevaisuuden viranomaisasiointia ohjaava tiedoksiantomenettelyn muutos olisi tullut pohdittavaksi muun asian kuin summaaristen velkomusten sivutuotteena.

Hovioikeus korostaa myös valtiovallan velvollisuutta varmistaa, että kansalainen antaessaan yleisuostumuksen tiedoksiantojen toteuttamiseen tällä tavoin, todella ymmärtää, miten kattavasta suostumuksesta on kyse.

Kolmantena seikkana, johon hovioikeus katsoo olevan syytä kiinnittää huomiota, on muutoksen vaikutussummaaristen asioiden tiedoksiantomenettelyn edellyttämään tämänhetkiseen työhön. Mietinnössä on kaavailtu muutoksen saavan aikaan 4,5 haastemieshenkilötyövuotta vastaavat säästöt. Pääosa summaaristen asioiden velkomuksista koskee ns. pikavippien, teleliikennemaksujen tai vuokrien perintää. Kansalaisten, jotka ovat ajautuneet näihin ongelmiin, elämänhallinta on usein siinä määrin epävakaa tilanteessa, ettei voida pitää todennäköisenä, että he edustaisivat poikkeuksellisen kattavasti sitä ryhmää, joka rekisteröityy kansalaisen asiointitilijärjestelmän tai viestinvälityspalvelun käyttäjäksi helpottaakseen viranomaisasiointiaan.

Se, että tiedoksiantotavan muutoksesta saatavat hyödyt eivät toteudu välittömästi, vaan pidemmällä ajalla, ei luonnollisestikaan ole este menettelyn mahdollistamiselle jo nyt.

Sähköisen asiointin edellyksen pääsääntö

Hovioikeus ei havaitse erityisiä oikeusturvaongelmia ehdotetussa menettelyssä, jossa muiden kuin omassa asiassa toimivien luonnollisten henkilöiden edellytetään saattavan summaariset asiat viireille käräjäoikeuden asianhallintajärjestelmään tietojärjestelmäyhteyden tai asiointiliittymän kautta. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että sähköinen asiointiedellytys on jo voimassa julkisen oikeusavun palkkio- ja kuluvaatimuksen esittämisen osalta.

Hovioikeus kiinnittää myös huomiota siihen, että sähköinen asiointi on jo nykyisen menettelyn valitessa kasvussa. Mietinnön mukaan manuaalisesti käsiteltävien summaaristen asioiden määrä väheni 14 % vuodesta 2015 vuoteen 2016. Mietinnön mukaan (s. 27) oikeushallinnon nykyinen sähköinen haastehakemus ei kuitenkaan sovellu kaikkiin summaarisina käsiteltäviin asiaryhmiin (esim. valuuttasaatavia koskevat asiat, Euribor-sidonnaiset asiat, hypoteekikanteet sekä pitkiä perusteluja, runsaasti vaatimuskohtia tai liiteasiakirjoja sisältävät haastehakemukset).

Mietinnön mukaan lain olisi tarkoitus tulla voimaan samanaikaisesti käräjäoikeusverkoston uudistamisen kanssa ja valmistelu pitäisi aloittaa tätä ennen. Kun sähköisesti käsiteltävien asioiden määrä on jo nyt kasvussa, lienee syytä harkita, onko välitöntä itsenäistä tarvetta muutokseen jo tässä vaiheessa vai olisiko se syytä yhdistää AIPA-uudistuksen toteutumiseen (ks. myös s. 64). Tämänhetkisen aikataulun mukaan AIPA olisi valmis käyttöön otettavaksi käräjäoikeuksissa riita-asioissa vuoden 2017 loppupuolella tai vuoden 2018 alkupuolella. AIPA-ympäristössä ei enää liene valuuttasaatavia ym. koskevia rajoituksia. Itsestään selvää luonnollisestikin on, että toteuttavalta asiainhallintajärjestelmältä ja asiointiliittymältä on edellytettävä korkealaatuista käyttäjäystävällisyyttä, jotta hakemuksen tulkinnanvaraisuuksien määrä jää niin vähäiseksi, että vain äärimmäisen pieni osa näin viireille tulevista hakemuksista aiheuttaa manuaalista täydennys- tai selvitystarvetta.

Summaaristen asioiden käsittely kahdeksassa kärjäoikeudessa

Muutoksen tausta

Summaaristen asioiden käsittelyn kehittäminen ja yhdenmukaistaminen on ollut selvittelyn kohteena varsin pitkään. Eri kehittämismuutoksia on pohdittu jo ainakin komiteamietinnöstä 1998:2 (Ulosotto 2000 -toimikunta) lukien. Eri muutosvaihtoehtoja on mietitty muun ohella komiteamietinnössä 2003:3 (Tuomioistuineläytöksen kehittämiskomitea), neuvottelukunnan mietinnössä 16/2013 (oikeudenhoidon uudistamisohjelma vuosille 2013-2025) ja selvityksessä OMSO 52/2014.

Huomattavaa on, että kehittämistarve on todettu 20 vuoden takaisessa tilanteessa ja selvittelytyö on keskittynyt lähinnä niihin etuihin, jotka voisivat aiheutua tehtävien siirtämisestä ulosottoviranomaiselle. Tilanne on kuitenkin ratkaisevasti muuttunut selvittelytyön kuluessa. Kun käsittelyn sujuvoittamistarve todettiin, oli Suomessa 51 kärjäoikeutta, joista osa oli varsin pieniä. Tuollaisessa tilanteessa menettelytapojen kirjavuus saattoi olla tosiasia, eikä myönteinen sellainen. Sittenkin kärjäoikeuksien lukumäärä on vähentynyt nykyiseen 27 kärjäoikeuteen. Vuodesta 2018 kärjäoikeuksia on esitetty olevan 21. Lain sallimien menettelytapojen vaihtelevuus on siten jo verkostomuutoksen myötä, jos ei kokonaan poistunut, ainakin merkittävästi supistunut. Merkittävää on myös, että korkein oikeus on prejudikaattipäätöksillään, paitsi määrittänyt tuomioistuimen tutkimisvelvollisuuden rajoja tavalla, joka estää näiden asioiden siirtämisen ulosottokysymyksiksi, myös luonut paremmat puitteet ratkaisujen yhdenmukaisuudelle kärjäoikeuksissa (esim. KKO 2015:60 ja siinä mainittu EU-tuomioistuimen käytäntö). Lähtökohtainen tarve kaavailulle muutokselle on siten ajan saatossa merkittävästi hapertunut.

Huomattavaa on myös, että aikaisemmissa selvityksissä on keskitytty pohtimaan summaaristen asioiden siirtämistä ulosottoviranomaiselle eikä toissijaisen vaihtoehdon, tiettyihin kärjäoikeuksiin keskittämisen, etuja ja haittoja ole missään vaiheessa kattavasti selvitetty. Esimerkiksi selvityksessä OMSO 52/2014 tämän pintapuolisesti käsitellyn toissijaisen vaihtoehdon katsotaan edellyttävän lisäselvityksiä. Edelleen huomattavaa on myös, että tämä toissijainen keskittämismuutos on perustunut näiden asioiden keskittämiseen 2-3 kärjäoikeuteen (esim. oikeudenhoidon uudistamisohjelma: ”ulosottoviranomaiselle tai enintään kolmeen kärjäoikeuteen”). Nyt tämä tavoite on muuttunut syistä, joita ei ole esitetty, siten, että yksinomaan Turun hovioikeuspiirissä nämä asiat ”keskitettäisiin” kolmeen kärjäoikeuteen.

Keskittämisestä yleensä

Hovioikeuden käsityksen mukaan summaaristen asioiden käsittelyn siirtäminen 13 kärjäoikeudesta kahdeksaan kärjäoikeuteen ei ratkaisevasti edistä mietinnössä lausuttua tavoitetta yhdenmukaistaa käsittelyaikoja. Asioiden käsittely kahdeksassa eri kärjäoikeudessa, joiden tuomiopiirit ovat entistä suuremmat, tulee mahdollistamaan mitä todennäköisimmin samanlaisten käsittelyaikojen kirjon kuin asioiden käsittely kaikissa 27 kärjäoikeudessa. Hovioikeus ei voi myöskään yhtyä siihen mietinnössä lausuttuun tulkintaan, että käsittelyaikojen erot eri kärjäoikeuksissa olisivat ensisijainen huolenaihe ja ne olisi yhdenmukaistettava (esim. s. 25 ja 32). Pyrkimyksenä tulee olla, ei käsittelyaikojen yhdenmukaistaminen, vaan käsittelyaikojen ja ratkaisujen laadun saattaminen samalle tasolle parhaan kärjäoikeuden kanssa.

Jos tarkoitus on, kuten mietinnössä lausutaan, yhdenmukaistaa menettelytapoja ja käsittelyaikoja, hovioikeus ei voi pitää perusteltuna asioiden käsittelyä kahdeksassa eri kärjäoikeudessa. Asiassa on tältä osin myös huomattava, että ehdotetut kahdeksan kärjäoikeutta muodostavat keskenään varsin heterogeenisen ryhmän: siihen kuuluu toisaalta kaksi pienintä kärjäoikeutta (Ahvenanmaa ja Kainuu) ja toisaalta tulevan verkoston toiseksi ja kolmanneksi suurimmat kärjäoikeudet (Itä-Uusimaa ja Pirkanmaa). Ahvenanmaalla on neljä tuomaria (mukaan lukien hallinto-oikeusasioita käsittelevä tuomari) ja uudessa Itä-Uudenmaan kärjäoikeudessa 52 kärjätuomaria. Tämäkin yksittäinen seikka, yksiköiden kokoot, ei ole omiaan luomaan luottamusta toiveeseen yhdenmukaisista käy-

tänteistä.

Tuomiovallan rajaaminen summaaristen asioiden osalta osaan kärjäoikeuksista on myös omiaan lisäämään prosessuaalisia ongelmia ja tehtävien siirtoja eri kärjäoikeuksien välillä. Lainsäädännön uudistusten seurauksena tulisi kuitenkin olla muotoon liittyvien tulkintakysymysten ja asioiden viranomaisten välisen siirtelyn väheneminen, ei lisääminen.

Ehdotetun 10 luvun 20 §:n mukaan summaarisia asioita käsittelevän kärjäoikeuden tulisi siirtää asia toimivaltaiseen kärjäoikeuteen (eli pääsääntöisesti vastaajan kotipaikan kärjäoikeuteen, mahdollisesti myös siihen kärjäoikeuteen, jossa asianosaiset ovat sopineet sopimuksensa kiistat ratkaistavaksi), ellei kannetta hyväksytä yksipuolisella tuomiolla tai myöntämisen perusteella annetulla tuomiolla. Teksti on tältä osin selkeä. Ehdotetun pykälän yksityiskohtaiset perustelut (s. 72) ovat kuitenkin ristiriidassa pykälän sanamuodon kanssa. Perusteluissa nimittäin todetaan, että tuon toimivaltaiseen kärjäoikeuteen tapahtuvan siirron edellytyksenä olisi vastaajan erikseen tekemä vaatimus asian käsittelystä kotipaikkansa mukaan määräytyvässä tai muussa toimivaltaisessa kärjäoikeudessa.

On pidettävä melko teoreettisena vaihtoehtona, että yksittäinen perintäyrityksen kohteeksi joutuva kansalainen ymmärtäisi vaatia riitauttamaansa saatavaa koskevan asian käsittelyn siirtämistä kotikuntansa mukaan määräytyvään oikeudenkäyntipaikkaan tai sopimuksessa vahvistettuun oikeudenkäyntipaikkaan tilanteessa, jossa hän keskittyy saatavan perusteen tai määrän kiistämiseen. Jos kansalainen ei ymmärtäisi tällaista erikseen ensimmäisessä yhteydenotossaan vaatia, seuraisi siitä pykälän perustelujen mukaan, asian muuttuessa riitaiseksi ja todistelua vaativaksi, että esimerkinomaisesti Turunmaan saaristossa ns. Paraisten perukoilla asuva velallinen saisi ilmoituksen, että hänen asiaansa käsitellään Kanta-Hämeen kärjäoikeudessa, Hämeenlinnassa, jonne on saavuttava uhalla, että asia ratkaistaan poissaolosta huolimatta.

Menettely, jossa tosiasiaa esitetään oikeus velkomusasian suulliseen käsittelyyn kansalaisen asuinpaikan kärjäoikeudessa ei välttämättä ole EU-lainsäädännön kuluttajasääntelyn mukaista. Ainakin tätä olisi tullut mietinnössä selvittää.

Erityisen epätasa-arvoiseksi tilanne näyttäisi muodostuvan kiistämisen jälkeisessä tilanteessa. Sen jälkeen kun toisen esimerkin mukaan Utsjoella asuva velalliseksi summaarisessa menettelyssä väitetty kansalainen on laiminlyönyt forum-väitteen tekemisen ja menettänyt oikeuden asian käsittelyyn Lapin kärjäoikeuden Utsjoen istuntopaikassa laillisen oikeuspaikan ollessa mietinnön mukaan 790 kilometrin päässä Kajaanissa, on velkojalle, joka pääsääntöisesti on ammattimainen pääkaupunkialueella toimiva perintätoimisto, varattava mietinnön perustelujen mukaan (s. 73) mahdollisuus lausua siitä, missä tuomioistuimessa asia tulisi kantajan mukaan käsitellä. Osapuolten asema ja oikeudet eivät perusteluista avautuvan tulkinnan mukaan tuntuisi olevan tasapainossa.

Mainitun 20 §:n mukaan asian käsittely tulee siis siirtää toimivaltaiseen kärjäoikeuteen ”ellei kannetta hyväksytä yksipuolisella tuomiolla tai myöntämisen perusteella annetulla tuomiolla”. Varsinais-Suomen kärjäoikeuteen saapui 30747 summaarista asiaa vuonna 2016. Kärjäoikeudesta saadun tiedon mukaan näistä noin 2000 eli noin 7 % kaikista saapuvista asioista siirrettiin epäselvinä tuomarin tai kärjänotaarin käsiteltäväksi. Siirretyissä asioissa on muun ohessa jouduttu ottamaan kantaa viran puolesta oikeudenkäyntikulujen tai luottoehtojen laillisuuteen tai kohtuullisuuteen. Nämä yksipuolisella tuomiolla ja tuomiolla ratkaistavat asiat on viran puolesta siirrettävä toimivaltaiseen kärjäoikeuteen. Kun edellä kiistämistapauksessa siirtoa ei yksityiskohtaisten perustelujen mukaan tehtäisi ilman vastaajan nimenomaista ensimmäisen yhteydenoton yhteydessä tehtyä vaatimusta, menettely ei vaikuta linjakkaalta.

Tässä yhteydessä on todettava myös se tosiasia, että liiketaloudellinen luovuus näyttää kehittyvän aina sellaisia uusia luototuksen muotoja, jotka hakevat nykysääntelyn rajoja, tällä hetkellä uusimpina ns. vertaisluotot tai hyödykesidonnainen luototus. Kuluttajasuojalain, korkolain, ns. sopimusehtodi-

rektiivin (93/13/ETY) tai muun lainsäädännön rajoitukset kuluttajilta perittäviin maksuihin on kaikissa näissä uusissa tilanteissa tutkittava viran puolesta eikä KKO:n ratkaisun 2015:60 myötä näiden viran puolesta huomioon otettavien seikkojen määrä näytä olevan vähenemässä. Havaittavissa on myös, että kaikki uudet alalle tulevat perintätoimistot eivät tunne tai kunnioita kaikin paikoin vaikiintunutta oikeuskäytäntöä esimerkiksi perintäkulujen osalta ja tätä kautta tulevat velkomukset joudutaan ratkaisemaan tarpeettoman usein osin tuomiolla. Edelleen hovioikeuden käsityksen mukaan 1.1.2016 voimaan tulleiden tuomioistuinmaksujen korottamisen myötä kärjäoikeuksissa on toistuvasti tilanteita, joissa laaja riita-asia yritetään saattaa vireille summaarisena asiana 500 euron (ns. laajan riita-asian) oikeudenkäyntimaksun välttämiseksi. Jos kaikkien edellisten asiatyypien määrä on edellä lausutuin tavoin kasvussa, on ennakoitavissa, että yhä suurempi osa summaarisista asioista tulee aiheuttamaan kaksinkertaisen käsittelyn: ensin summaarisia asioita käsittelevässä kärjäoikeudessa ja siirron jälkeen uudelleen siinä toimivaltaisessa kärjäoikeudessa, joka voi käsitellä (viran puolesta) riitautuneita asioita.

Täysin ongelmattomana ei voida myöskään pitää ehdotettua prorogaatio-oikeutta rajoittavaa sääteilyä. Nyt voimassa olevan lainsäädännön mukaan asianosaiset voivat sopia kärjäoikeudesta, jossa sopimussuhteesta aiheutuvat riidat käsitellään. Ehdotetun 10 luvun 19 §:n mukaan oikeuspaikkasopimus olisi pätemätön, jos asia ratkaistaan summaarisena riita-asiana. Ottaen huomioon edellä 20 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa todettu, lausutusta seuraa, että vastaaja, yleensä kuluttaja, voi kyllä tehokkaasti riitauttaa velkomuksen, mutta on pakotettu käymään oikeudenkäyntiä muussa kuin sopimassaan oikeuspaikassa, ellei ole tähän sopimuskohtaan erikseen vedonnut kanteeseen ensi kertaa vastatessaan. Kantajalle, yleensä perintätoimistolle, suodaan sen sijaan edelleen oikeuspaikkaa koskeva valinnanvapaus (s. 73).

Edelleen asiaryhmän siirron kielteisistä vaikutuksista on huomattava muutoksen vaikutukset virkojen lakkauttamiseen ja perustamiseen. Mietinnön mukaan summaariset asiat työllistivät 135 kansliahenkilökuntaan kuuluvaa (kärjäsihteeriä) ja 103 haastemiestä (s. 56 ja 58). Kärjäjätuomarien tai -notaarien määrää ei ole arvioitu. Kärjäsihteerien ja haastemiesten yhteismäärä summaaristen asioiden työn osalta on siis yhteensä 238. Uudistuksen väitetyt hyödyt mahdollistavat 20 kärjäsihteerin ja 4,5 haastemiehen viran lakkauttamisen (s. 57 ja 59).

Virkojen lakkauttamisen jälkeen asioiden siirrot kärjäoikeuksien välillä koskevat siis edellä olevan laskelman mukaan ($238 - 20 - 4,5 =$) 21,5 virkaa. Jos kuusi kärjäoikeutta lakkautetaan ja lopusta 21 kärjäoikeudesta 13 kärjäoikeudesta asiat siirretään kahdeksan käsiteltäväksi, voidaan karkeasti laskea, että virkojen siirto koskee, 24,5 lakkautettavan viran lisäksi, 150 viranhaltijaa ($19/27 \times 213,5$). Määrä luonnollisesti kasvaa kärjäjätuomarit ja -notaarit mukaan laskien.

Hovioikeus suhtautuu perin epäillen siihen, että merkittävä osa esim. kärjäsihteereistä olisi halukas siirtymään asioiden mukana toisella paikkakunnalla toimivaan kärjäoikeuteen kuten Porista Vaasaan tai Turusta Hämeenlinnaan. Ilmeisenä vaarana on siten huomattavan osaamispääoman menettäminen.

Ehdotetun kahdeksan kärjäoikeuden mallin osalta hovioikeus toteaa lopuksi, että menettely aiheuttaisi kaiken muun lisäksi tilanteen, jossa tuomioistuinharjoittelun sisältö poikkeaisi merkittävästi siitä riippuen, suorittaako kärjänotaari harjoitteluaan summaarisia asioita käsittelevässä kärjäoikeudessa vai ei. Tätä ei voida pitää tavoitetilanteena.

Edellä mainittujen seikkojen vuoksi hovioikeus suhtautuu epäilevästi siihen, että nykytilanteessa summaaristen asioiden siirroille kärjäoikeuksien välillä olisi riittävät perusteet, mutta jos niin välttämättömäksi katsotaan, tulisi menettelytapojen selkeyttämiseksi ja vastaajan oikeusturvan takaamiseksi esitettyä 10 luvun 20 §:ää soveltaa sanamuotonsa mukaisesti.

Jos summaaristen asioiden käsittely päätetään keskittää tiettyihin käräjäoikeuksiin, on vielä erikseen vakavasti pohdittava, onko ehdotettu asioiden siirtojärjestely Turun hovioikeuspiirin osalta perusteltu.

Hovioikeuden yksiselitteisen tulkinnan mukaan vastaus on ei.

Pirkanmaan käräjäoikeuden osalta hovioikeudella ei ole huomautettavaa. Sen sijaan Varsinais-Suomen, Kanta-Hämeen ja Ahvenanmaan käräjäoikeuksien osalta ehdotettua järjestelyä on pidettävä keinotekoisena ja epätarkoituksenmukaisena.

Lähtökohtaisesti hovioikeus toteaa, ettei se voi pitää ilmaisua ”keskittäminen” kuvaavana tilanteessa, jossa hovioikeuspiirin viidestä käräjäoikeudesta summaarisia asioita käsiteltäisiin jatkossa kolmessa käräjäoikeudessa. Mikäli Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus tulevaisuudessa siirretään Helsingin hovioikeuspiiriin, jäljelle jääneistä neljästä käräjäoikeudesta summaarisia asioita käsiteltäisiin kolmessa käräjäoikeudessa.

Hovioikeus toteaa, että mietinnössäkkin on useassa kohdassa avoimesti esitetty epäilyjä järjestelyn toimivuudesta (s. 35, 36, 79 ja 80 sekä eriävä mielipide) ja yhtyy varauksitta siihen mietinnössä esitettyyn, että asiaa olisi syytä vielä arvioida Varsinais-Suomen ja Kanta-Hämeen käräjäoikeuksien osalta uudelleen (s. 80).

Käräjäoikeusverkoston kehittämistyöryhmän mietinnön (14/2015) mukaisesti uudistuksen tarkoituksena on muodostaa niin suuria yksiköitä, että juttumäärät mahdollistavat työmäärien tasaisen jakautumisen ja erikoistumisen. Kolmannes koko valtakunnan summaarisista asioista (yhteensä 343 949 asiaa vuonna 2016) käsitellään Helsingin (45 591 asiaa), Pirkanmaan (31 121 asiaa) ja Varsinais-Suomen (30 747 asiaa) käräjäoikeudessa. Muissa 24 käräjäoikeudessa käsiteltävien summaaristen asioiden määrät vaihtelevat 1 118 (Ahvenanmaa) ja 16 460 (Vantaa) asian välillä. Hovioikeus ei pidä perusteltuna, että ”riittävän suuren yksikön” perustamiseksi jo toimiva suuri yksikkö pitää purkaa ja perustaa uudelleen toisaalle.

Erillinen, vaan ei sivuutettava, kysymys koskee kielellisten oikeuksien turvaamista. Ahvenanmaan käräjäoikeus on yksikielinen (ruotsi), samoin Kanta-Hämeen käräjäoikeus (suomi). Varsinais-Suomen käräjäoikeus on kaksikielinen. Mietinnössä lausutuun tavoin (s. 35 ja 80) Varsinais-Suomen käräjäoikeuden asioiden siirtäminen Kanta-Hämeen käräjäoikeuteen muuttaisi jälkimmäisen kaksikieliseksi. Hovioikeus, joka on erittäin hyvin perillä kaksikielisen henkilöstön rekrytointiongelmista, suhtautuu äärimmäisen epäillen ajatukseen, että muuttamalla käräjäoikeus kaksikieliseksi sinne tosiasiassa saataisiin kielitaitoinen virkamieskunta. Muutos tulisi heikentämään Varsinais-Suomen käräjäoikeuspiirin ruotsinkielisen väestönosan asemaa merkittävästi. Sille mietinnössä lausutulle näkökohdalle, että muutos tulisi parantamaan Kanta-Hämeen ruotsinkielisen väestön tilannetta, lienee annettava lähinnä kuriositeettiarvo: Tilastokeskuksen lukujen mukaan vuonna 2015 Hämeenlinnassa ruotsinkielisen väestön osuus oli 204 henkilöä (0,3 %) ja Turussa 10 039 henkilöä (5,4 %). Turun hovioikeuden tilastoista ei ole lähivuosina löydettävissä Kanta-Hämeen käräjäoikeudesta saapunutta ruotsinkielistä valitusta.

Vielä asiassa on kielikysymyksen osalta huomattava, että mikäli summaaristen asioiden käsittely säilyisi Varsinais-Suomen käräjäoikeudessa, olisi mahdollista harkita myös Ahvenanmaan käräjäoikeuden summaaristen asioiden siirtämistä Varsinais-Suomen käräjäoikeuteen. Kaksikielisenä käräjäoikeutena Varsinais-Suomen käräjäoikeudella on kielelliset valmiudet ja henkilöstö näiden asioiden käsittelyyn. Huomionarvoista on, että Ahvenanmaa kuuluu jo tällä hetkellä maa-oikeusasioiden osalta Varsinais-Suomen käräjäoikeuden tuomiopiiriin.

Muutoksen eräänä tavoitteena on myös pyrkimys ”vastata oikeushallintoon kohdistuviin säästöpai-

neisiin” (oikeusministeriön tiedote 11.2.2016). Summaaristen asioiden asiaryhmän siirtäminen Varsinais-Suomen kärjäoikeudesta Kanta-Hämeen kärjäoikeuteen olisi ristiriidassa tämän tavoitteen kanssa. Suorittaessaan tarkastuskäyntejä tuomioistuinlain 3 luvun 2 §:n mukaista valvontavelvollisuutta täyttäessään hovioikeus on voinut havaita, että Kanta-Hämeen kärjäoikeudella ei ole käytävissään tiloja, joihin Varsinais-Suomen kärjäoikeudessa summaarisia asioiden käsittelevä henkilöstö voitaisiin sijoittaa. Sen sijaan tarkastuskäynnin yhteydessä on selvinnyt, että Varsinais-Suomen kärjäoikeuden nykyiset tilaratkaisut mahdollistavat niitä muuttamatta sellaisen henkilöstömäärän sijoittamisen, jonka esim. Kanta-Hämeen kärjäoikeuteen vuosittain saapuvien 9 000 summaarisen käsittely vaatisi. Mikäli summaaristen asioiden yksikkö siirrettäisiin Turun oikeustalosta, aiheutuisi siitä hovioikeuden käsityksen mukaan tilankäytön tehottomuutta. Yksikkö sijaitsee Turun oikeustalossa, joka rajoittuu toiselta puolen Varsinais-Suomen ulosottoviraston tiloihin. Tarkastuskäyntinsä yhteydessä hovioikeus ei ole todennut kärjäoikeudella olevan tarvetta tämän tilan käyttöön, jos summaariset asiat siirrettäisiin toisaalle. Tilan antaminen ulkopuolisen toimijan käyttöön edellyttäisi erillisen sisäänkäynnin rakentamista näihin 2. kerroksen tiloihin, koska käyntiä ei voida ohjata kärjäoikeuden tai ulosottoviraston työtilojen eikä oikeustalon turvatarkastuksen kautta. Ehdotettu muutos aiheuttaisi näin ollen juuri uusittujen tilankäyttöratkaisujen tehottomuutta toisessa yksikössä ja lisätilojen vuokraamistarvetta, sikäli kun niitä on kärjäoikeuden läheltä saatavissa, toisessa yksikössä. Oikeusministeriön hallinnonalan säästöpainneissa hovioikeus ei voi puoltaa tällaisten vältettävissä olevien kustannustarpeiden luomista.

Lopuksi hovioikeus viittaa vielä mietinnön eriävään lausuntoon. Suomen perimistoimistojen liitto, joka ilmoittaa edustavansa 70 %:n osuutta summaarisena asiana käsiteltävistä asioista, esittää summaaristen asioiden käsittelyn jatkamista Varsinais-Suomen kärjäoikeudessa. Vaikka palvelujen käyttäjän mielipide ei voi asiaa ratkaista, on mielipiteellä kuitenkin tulkittava olevan erityinen painoarvo, koska miltään muilta osin palvelun käyttäjien ainoa edustaja työryhmässä ei ole katsonut tarpeelliseksi olla toista mieltä mietinnön esitettyjen muutosesitysten kanssa.

Taloudelliset vaikutukset

Lopuksi hovioikeus kiinnittää vielä huomiota mietinnössä esitettyihin taloudellisia seuraamuksia koskeviin laskelmiin. Laskelmissa on lähtökohtainen ongelma: arviot muutoksista aiheutuvista säästöistä esitetään euromääräisinä, kun niiden aiheuttamat kulut esitetään tekstiosassa. Kun säästöjen (brutto)määrä on näin ollen ilmoitettu numeraalisesti ja kulut verbaalisesti, ei mietinnössä ole arvioitu muutoksen aiheuttamaa nettohyötyä.

Mietinnössä lähdetään siitä, että summaaristen asioiden vireilletulon ohjaaminen pääosin sähköisen asianhallintajärjestelmän kautta toisi mahdollisuuden 20 kärjäsihteerin viran lakkauttamiseen, mistä syntyi 800 000 euron säästö (s. 56). Sähköiseen todisteelliseen tiedoksiantoon siirtyminen mahdollistaisi puolestaan 4,5 haastemiesviran lakkauttamisen, mistä kertyisi 190 000 euron säästö (s. 58s). Lisäksi viimeksi mainitusta uudistuksesta kertyisi 10 000 euron säästö postikuluista, jolloin sähköiseen tiedoksiantoon siirtymisen arvioitu kokonaissäästö olisi miljoona euroa. Tältä osin hovioikeus toteaa ensinnäkin, että se pitää aiemmin lausutuilla perusteilla kansalaisen asiointitilin kautta tapahtuvien tiedoksiantojen määrää koskevaa arviota ja näin ollen myös tästä uudistuksesta syntyvää säästöarvioita ylimitoitettuna. Toiseksi hovioikeus pitää epärealistisena, että 4,5 haastemieshenkilötyövuoden laskennallinen säästö olisi toteutuessaankaan mahdollista vähentää sellaisenaan työn laskennallisen säästön pulverisoituessa 21 kärjäoikeuden kesken.

Esitetystä säästösummasta ei ole otettu huomioon mietinnössäkin todettuja muutoksista aiheutuvia kuluja, jotka muodostuisivat tieto- ja viestintätekniikkatuen lisäämisestä (s. 57), henkilöstön uudelleen kouluttamisesta (s. 61) ja ”erityisesti” (s. 47) siirtymävaiheen henkilöstön uudelleensijoittamisesta ja toimitiloja koskevista muutoksista (s. 60). Lisäksi mietinnössä todetaan kuluja aiheutuvan alkuvaiheen uudesta työvaiheesta (tutkitaan/jätetään tutkimatta). Mietinnössä viitataan myös haaste-

miesten tehtävien siirtymiseen käräjäoikeuksien välillä kuitenkin henkilöstömääriä tai kustannuksia tältä osin ennakoimatta. Kulujen aiheutumista asianhallintajärjestelmän tai kansalaisen asiointitilin vaatimien muutostöiden osalta mietinnössä ei ole mainittu. Koska valtion ei tulisi olla kiinnostunut brutto- vaan nettosäästöistä, tulisi ainakin edellä mainitut kulut ottaa huomioon taloudellisia seuraamuksia arvioitaessa.

Hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että saatavat säästöt aiheutuisivat summaaristen asioiden ohjaamisesta pääosin vain sähköisen asianhallintajärjestelmän kautta vireilletuleviksi ja kansalaisen asiointitilin hyödyntämisestä tiedoksiannossa. Lähes kaikki kulut sen sijaan aiheutuisivat summaaristen asioiden käsittelyn lakkauttamisesta 13 käräjäoikeudessa ja näiden asioiden siirtämisestä 8 käräjäoikeuteen. Kuten hovioikeus on aiemmin todennut, se ei voi oikeusministeriön hallinnonalan säästöpainneissa puoltaa esitettyä muutosta tältä osin

Lausunnon on hovioikeudessa valmistellut hovioikeudenlaamanni Asko Nurmi.

Hovioikeuden presidentti

Kenneth Nygård